

Játék a tűzzel

Brestyánszki & Co.: *Érintetlen*. Népszínház, Szabadka

„S köszönöm a tüzet.”
(Ibsen: *Nóra*)

A mottóként választott mondatot Rank doktor mondja Ibsen drámájában Nórának, miután a hölgy „tartja a gyufát”, s a doktor rágyújt, illetve mielőtt lelépne a színről, ami számára egyben az élet színterét is jelenti. Így búcsúzik a már nem éppen fiatal orvos az általa titkon szeretett fiatal nőtől és az élet-től is. Jelképes és tömény drámai pillanat; benne van egy emberélet minden reménye és kudarca.

De én nem a *Nóráról* s nem Rank doktorról akarok írni, hanem egy vajdasági magyar ősbemutatóról. Hogy mégis Ibsen művének fent idézett jelenete jut eszembe, ennek az a magyarázata, hogy az a bizonyos jelképes tűz a Brestyánszki & Co. által jegyzett *Érintetlen* című színpadi szövegben s ennek előadásában (rendező: Hernyák György) is „fellobban”, és nem is csak egy rövid epizódban van funkciója, hanem központi szerepet kap. Ennek ellenére azonban drámai hatása közel sem olyan perzselő, mint Ibsennél.

Mert: nincs dráma.

A tűz ez esetben is jelképes. És ugyancsak egy fiatal nővel kapcsolatos. Anamee-val, aki tűzzel gyógyít, s akitől ennek titkát meg kell szerezniük egy tudományos kutatóintézet erre megbízatást kapott munkatársainak. Csakhogy Anamee-vel és a vele foglyul ejtett fivérével, egy kihalt nép utolsó példányai ők, a tudósok nem tudnak szót érteni, mert nem értik egymás nyelvét. A két szerencsétlen ugyanis valamilyen érthetetlen nyelvet használ. Hogy mit mondanak egymásnak, s mit válaszolnak a titkukat megfejteni, megszerezni kívánó kutatóknak, azt sem ők, sem mi nem tudjuk meg, mert nincs fordítás, föliratozás. Ezek szerint, gondolom, nem is fontos. Az azonban ettől függetlenül világos, hogy a titkot mindenáron meg kell(ene) szerezni, mert ahogy a kiszivárogtatott rádióinformációból értesülünk, Anamee és fivére, akik a „fejlődéstől elszigetelve éltek [...] prelogikus gondolkodással [...], megőrizték évezredek ősztoni tudásukat [...], olyan képességek birtokában vannak, amelyeket mi hajlamosak vagyunk csodának nevezni. Pusztán

akaraterejükkel képesek gyógyító hatású tüzet generálni”, olyan titkok birtokosai (pontosabban csak a nő), ami „elsöprő jelentőséggel bír a gyógyászat, a gazdaság és nem utolsósorban a hadászat terén is”.

Ez így érdekes újsághír lehetne egy szenzációkat tartalmazó oldalon, vagy lehetne akár egy sci-fi sztorija. Bár van küzdelem, van szándék, s ellenállás is van – dráma még sincs. Pontosán érzi ezt a szerző, Brestyánszki Boros Rozália is, aki a végleges szöveget a színészekkel együtt a próbák során hozta létre, amikor a hiány pótlására többféle kísérletet tesz. Szembeállítja a tudományt és az érintetlen természetet, utal rá, hogy a kutatóintézetbeli férfiakat megérinti a titokzatos nő jelenléte, különböző jelképeket említ, vet be stb. Hiába.

A természet és a tudomány konfliktusa eleve lejátszott meccs. Az utóbbi, bár az intézeti munka alapján nagyfokú szervezettséget mutat, szinte tökéletesnek tűnik, éppen ezért komikus, kisszerű. Ezért semmi esélye sem lehet arra, hogy legyőzze a természetet, amely bár szenved, kiszolgáltatott, de legyőzhetetlen. A férfiak közül ketten, Richárd és Artúr, sikertelenül próbálkoznak Anamee megnyerésével, a harmadikat, az intézet vezetőjét, Edvárdot, akit felesége féltékenysége sem tántorít el a kapott feladat sikeres végrehajtásától, illetve Anamee-től, viszont kijátssza az érintetlen természet érintetlen hölgye. Ha jól értem a történet végét, ami nem bizonyos, mert több vonatkozásban is talányos. Nem tudom, például ki a színlap szerint Aummaadaa-nak nevezett kőszoborszerű valaki, aki időnként feltűnik a szín jobb oldalán, s elmond egy-egy, természettel kapcsolatos haikut, az előadás végén pedig abban a kísérleti ketrecben látjuk, ahová Anamee-t és fivérét helyezték megfigyelés céljából, majd leveti fekete csuháját, és a megszólalásig hasonlít Edvárdra. Ennek bizonyítékul jelképes szerepe lenne. Akárcsak Edvárd álmának, amelyben miután körülmetsette az arcát, lehúzta róla a bőrt, meglepődve tapasztalta, hogy a felszín alatt kék műanyag arca van. Ezzel szemben a tudomány zárt terébe tévedt légy jelkép funkciója világos. Napjai, órái éppen úgy meg vannak számlálva, mint Anamee-nek s fivérének. Lírai motívum, mondhatnánk, amely jelképként színező hatású, nem több. Ennél még kevesebb indokoltsággal bír például annak megállapítása, hogy Anamee szűz vagy sem, aminek érdekében szabályos vizsgálat történik, jóllehet nem tudni, miért, hiszen ennek, mint az egyéb vizsgálatoknak és méréseknek (vérvnyomás, koponya-, kar-, vállméret stb.), semmi szerepe nem lehet a gyógyító hatású tűz titkának ellesésében, megszerzésében.

Csupa látszat, csupa tévedés.

Szükségyszerűen merül fel a kérdés: ilyen esetben mit tehetnek a rendező és a színészek?

Keveset. Legfeljebb annyit, hogy helyzeteket és karaktereket szimulálnak, ahogy Hernyák és színészei teszik, ki több, ki (többen) kevesebb sikerrel. A

rendező elsősorban a kutatóintézetbeli rend, szervezettség karikírozásában jeleskedik, és szerez így mulatságos pillanatok a közönségnek. Kérdés azonban, hogy ezzel nem devalválja-e a tudományt. Véleményem szerint ez történik, ami azért tévedés, mert ezzel eleve kioltja azt a kevéske drámaiságot is, ami még úgy-ahogy működtetné a drámát. Az írói panelmondatokból a színészek közül Magyar Attila (Richárd) tud karaktert formálni, és Mezei Zoltánnak is sikerül kiügyeskednie egy-egy hiteles pillanatot. Ennyi. Kálló Béla (Artúr) és Tényi Edit (Margó, Edvárd párja) viszont nem tud egyé-
níteni, sablont hoz, sablon marad. A két „vadember” szerepe azonban még erre sem nyújt alkalmat. Mind G. Erdélyi Hermina, mind Vukosavljev Iván szenved, s ezt nem a tudós kutatók okozzák, akik a titkuktól szeretnék őket megfosztani, hanem a feladat, amit nem tudnak, mert egyszerűen nem lehet megoldani. Hiszen Anamee csak folyamatosan riadt, semmi más, semmi több, fivére pedig sérült lábbal (a gyógyító tűz rajta nem segíthetne!?) biceg. Ennél többre nincs is lehetőségük. Kár. Ahogy azért is kár, hogy egy, pont tíz évvel ezelőtt végzett színészosztály nem igényesebb előadásban mutathatta meg máskor már igazolt szakmai tehetségét.

BRESTYÁNSZKI & CO.: ÉRINTETLEN
NÉPSZÍNHÁZ, SZABADKA

Rendező: HERNYÁK György

Színészek: MEZEI Zoltán, MAGYAR Attila m. v., KÁLLÓ Béla, TÉNYI Edit
m. v., G. ERDÉLYI Hermina, VUKOSAVLJEV Iván m. v., SZEDLÁR Ru-
dolf m. v.

Zene: PÁLFI Ervin

Díszlet és jelmez: Aleksandar SENKOVIĆ m. v.